

УДК 351.773:356.33 (477)

Н. С. ДУБ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ РЕФОРМУВАННЯ МЕДСЕСТРИНСТВА

Проаналізовано основні нормативні документи, які визначають необхідність і шляхи реформування медсестринства. Запропоновано нові механізми розвитку і вдосконалення медсестринської освіти та медсестринської діяльності в Україні. Підкреслено значення створення в Україні державної системи багаторівневої підготовки медсестринських кадрів і розробки норм, критеріїв та стандартів медсестринської освіти.

Ключові слова: медсестринство, Міжгалузева комплексна програма, принципи Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я.

The analysis of basic normative documents which determine a necessity and ways of reformation of nursing is conducted. The new mechanisms of development and perfection of education and nurses activity are offered in Ukraine. The value of creation is underlined in Ukraine of the state system of the multilevel training of nurses personnels and development of norms, criteries and standards of nurses education. It is marked on the role of the state in reformation of nursing, with the aim of him further development.

Key words: nursing, Inter-branch Complex program, principles of WHO.

Медичні сестри в кожній країні світу – це найчисленніша категорія працівників охорони здоров'я. За приблизними підрахунками, лише в країнах Європи їх є понад 5 млн, в Україні – понад 435 тис. медпрацівників середньої ланки, що становить 45,8 % від усіх зайнятих в охороні здоров'я спеціалістів. Демократизація суспільства, процеси європейської інтеграції ставлять перед державою нові завдання соціально-економічного й духовного розвитку, що спираються на позитивні зрушення в галузі медичної допомоги населенню. Первинна ланка цієї допомоги – медсестринство, отже, без його реформування неможливі будь-які позитивні зміни у галузі охорони здоров'я.

Ключовими проблемами охорони здоров'я населення серед багатьох інших є недосконалість нормативно-правових актів, які впливають на створення умов для поліпшення стану здоров'я населення та підвищення ефективності використання в системі охорони здоров'я людських, матеріально-технічних і фінансових ресурсів в умовах ринкової економіки, що вимагає здійснення рішучих кроків в управлінні охороною здоров'я.

Дослідженням нормативно-правових механізмів реформування медсестринства в Україні займаються вчені М. Шегедін, О. Біловол, Р. Богатирьова, І. Губенко, Л. Бразалій та ін.

Метою роботи є розглянути основні нормативно-правові механізми реформування медсестринства.

Основними завданнями дослідження є аналіз нормативно-правової бази охорони здоров'я та розробка рекомендацій щодо її вдосконалення відповідно до світових стандартів для забезпечення конституційних прав громадян на охорону здоров'я, оптимізацію організації медико-санітарної допомоги населенню,

забезпечення її високої якості та ефективності.

Реформуванню системи охорони здоров'я України, зокрема реформуванню медсестринства сприяли низка нормативних документів на міжнародному та державному рівнях.

Резолюція Асамблеї ВООЗ 36.11 36 сесії ВООЗ (1983 р.) утврджує важливу роль медсестринського персоналу в наданні підтримки національним стратегіям і планам первинної медико-санітарної допомоги в якості складової частини загального розвитку, а також у діяльності на зміцнення відповідної інфраструктури охорони здоров'я [8].

Віденська декларація з сестринської справи як підсумковий документ І Європейської конференції з сестринської справи (Відень, 1988 р.) містить настанови урядам Регіону щодо включення сестринської справи до національних планів охорони здоров'я, активної участі медичних сестер в обговоренні політики охорони здоров'я, декларує, що без медичних сестер немає майбутнього.

Резолюція Асамблеї ВООЗ 42.27 42 сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (1989 р.) на зміцнення сестринської справи заохочує та підтримує призначення медсестринського та акушерського персоналу на вищі керівні та адміністративні посади і сприяння їх участі у плануванні і здійсненні заходів у галузі охорони здоров'я на національному рівні [9].

Резолюція ВООЗ 93.1 (1992 р.) акцентує увагу на управлінні в медсестринстві [10].

У червні 2000 р. на нараді ВООЗ на рівні міністрів охорони здоров'я зі всіх країн Європейського регіону з питань розвитку медсестринства в Мюнхені відбулась II Європейська конференція з медсестринства. На ній було підписано Мюнхенську декларацію “Медичні сестри та акушерки важливий ресурс здоров'я”. Вона стверджує важливу роль медичних сестер та акушерок у вирішенні проблем суспільної охорони здоров'я, а також у наданні високоякісної, ефективної, доступної і безперервної медичної допомоги, спрямованої на задоволення потреб населення і забезпечення прав людини [7].

28-29 квітня 2000 р. Барселона стала місцем проведення Наради Європейського регіонального бюро ВООЗ “Фінансування і структура сімейної медичної практики”. На нараді ВООЗ обговорювалися механізми фінансування і впровадження в практику концепції сімейної медичної сестри. У центрі уваги було питання, як адаптувати модель сімейної медсестри до різних умов і систем охорони здоров'я в країнах Європейського регіону [12].

Роль медсестри у зміцненні здоров'я населення піднімалося на засіданні Європейського регіонального бюро ВООЗ у Копенгагені в 2001 р., де було задекларовано провідну роль сімейної медичної сестри у профілактиці захворювань, розроблено Стандарти Європейського Союзу для медсестринства і акушерства для країн – кандидатів для вступу в Євросоюз. У документі розглянуто стандарти, нормативи, структури і процеси, які сприяють вільному пересуванню фахівців усередині держав – членів ЄС, зокрема в галузях освіти і навчання.

На 54 сесії Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я в травні 2001 р. було прийнято резолюцію ВНА 54.12, яка закликає держави-члени розвивати державні плани в освіті, законодавстві, регулюванні і практиці медсестринства з метою

забезпечення адекватного і належного рівня компетенції та знань медичних сестер для задоволення потреб населення [Там же].

На нараді ВООЗ у 2002 р. у Женеві було прийнято Женевську декларацію “Зміцнення сестринських і акушерських служб. Стратегічний напрям 2002 – 2008”. ВООЗ та її партнери розробили основи для дій з надання підтримки країнам для посилення потенціалу сестринських та акушерських служб з метою покращання національних систем охорони здоров’я [11].

Крім адаптації рішень міжнародних декларацій ВООЗ, законодавство України стимулює розвиток громадських об’єднань за професійною ознакою. Такі об’єднання відіграють важливу роль у вирішенні завдань галузі охорони здоров’я населення та реформування системи медичної допомоги. Згідно з Наказом МОЗ України “Про проведення конференції по створенню Асоціації медичних сестер України”, було створено Асоціацію медичних сестер України. Метою діяльності Асоціації є таке: задоволення та захист загальних, соціальних, творчих, економічних та інших інтересів її членів; удосконалення медсестринської освіти на додипломному та післядипломному етапах та їх атестацій; підвищення ролі медсестринської професії в охороні здоров’я; підвищення рівня надання медсестринських послуг; розповсюдження передового досвіду і наукових досліджень у галузі сестринської справи; відродження традицій сестринського милосердя; організація збору, аналізу і розповсюдження інновацій у сестринській справі; представництво українських медичних сестер у міжнародних організаціях, урядових установах і громадськості.

Основні завдання Асоціації медичних сестер України такі: розробка стандартів професійної діяльності; упровадження системи контролю якості медсестринських послуг; удосконалення та подальший розвиток ступеневої медсестринської освіти; розробка стандартів медсестринської освіти, інтегрованих ліцензійних іспитів; організація безперервного навчання медичних сестер через систему підвищення кваліфікації післядипломної освіти; захист професійних інтересів і юридичних прав медсестер; залучення членів Асоціації до наукових досліджень з медсестринства; розвиток міжнародного співробітництва в медсестринській справі з іншими країнами світу [4].

Наказ МОЗ України “Про призначення головного позаштатного спеціаліста по роботі з середнім молодшим персоналом” відображає реалізацію політики МОЗ України щодо залучення медичних сестер, особливо головних і старших, до планування та проведення організаційних заходів з питань розвитку медсестринства [3].

Одним з ключових документів, які визначають реформування медсестринства в Україні на сучасному етапі, є Програма розвитку медсестринства України (2005 – 2010 рр.), затверджена Наказом МОЗ України від 8 листопада 2005 р. № 585. Програму створена відповідно до Концепції розвитку охорони здоров’я населення України, затвердженої Указом Президента України від 7 грудня 2000 р. № 1313/2000 “Про Концепцію розвитку охорони здоров’я населення України”, яка передбачає реалізацію інноваційної і кадрової політики в системі охорони здоров’я. У Програмі наголошується на значенні раціонального використання медсестринських кадрів для покращання якості, доступності та економічності надання медичної допомоги населенню, ефективному використанню ресурсів в охороні здоров’я, профілактиці захворювань. Метою Програми розвитку медсестринства є формування умов для

підвищення ефективності і значущості середнього медичного персоналу в наданні медичної допомоги. Програма вказує на необхідність розвитку ступеневої медсестринської освіти в Україні та приведення її у відповідність до основних принципів Болонської декларації [1; 5].

Указом Президента України “Положення про Міністерство охорони здоров’я України” від 24 липня 2000 р. № 918/2000 декларується створення Координаційної Ради з питань розвитку медсестринства як вищого дорадчого органу МОЗ України для забезпечення прозорості прийняття найважливіших управлінських рішень, обґрунтування та супроводу найважливіших програм реформування та розвитку медсестринства, створення умов для професійного та відкритого їх обговорення, надання рекомендацій і пропозицій щодо головних напрямів розвитку медичної галузі, обговорення найважливіших проблем охорони здоров’я населення України. Указ Президента стимулював появу Наказу МОЗ України “Про створення Координаційної Ради з питань розвитку медсестринства України” від 24 березня 2006 р. № 163. Наказ про створення Координаційної Ради має на меті забезпечення прозорості прийняття управлінських рішень щодо системи підготовки, підвищення кваліфікації, атестації медичних сестер, фельдшерів, акушерок та інших молодших медичних та фармацевтичних спеціалістів і бакалаврів медицини; покращання розвитку медсестринства.

Основними напрямками діяльності Координаційної ради з питань розвитку медсестринства України є такі: визначення пріоритетів у розвитку медсестринства, шляхів реформування галузі охорони здоров’я, обґрунтування доцільності впровадження сучасних медичних інновацій, які можуть бути використані в практиці охорони здоров’я та медичній освіті і науці та внесення відповідних рекомендацій і пропозицій керівництву МОЗ України; аналіз основних проблем і завдань галузі охорони здоров’я; розгляд спільно зі структурними підрозділами МОЗ України пропозицій закладів охорони здоров’я, наукових установ, вищих медичних навчальних закладів, громадських і міжнародних організацій щодо визначення шляхів реформування медсестринства та внесення проектів відповідних рішень керівництву Міністерства охорони здоров’я України; розгляд проектів нормативно-правових актів МОЗ України щодо стратегічних питань розвитку галузі охорони здоров’я та внесення відповідних пропозицій щодо їх удосконалення з урахуванням думки медсестринських асоціацій та інших громадських організацій; співробітництво з МОЗ АР Крим, Головними управліннями охорони здоров’я Дніпропетровської, Львівської обласних державних адміністрацій, Головним управлінням охорони здоров’я та медицини катастроф Черкаської обласної, Головним управлінням охорони здоров’я та медицини катастроф Київської міської державних адміністрацій, Управлінням охорони здоров’я та курортів Вінницької обласної, Управлінням охорони здоров’я та медицини катастроф Одеської обласної державних адміністрацій, управліннями охорони здоров’я обласних, Севастопольської міської державних адміністрацій, вищими медичними навчальними закладами, громадськими та міжнародними організаціями в розробці пропозицій і розвитку медсестринства України; співробітництво з дорадчими та консультативними органами інших міністерств та відомств.

Завдання Координаційної ради з питань розвитку медсестринства України

такі: на підставі аналізу розвитку основних напрямів у галузі охорони здоров'я, запитів і пропозицій практичної ланки, наукових установ, вищих медичних навчальних закладів, міжнародних та громадських організацій Координаційна Рада вносить на розгляд міністру охорони здоров'я відповідні пропозиції з актуальних питань розвитку і реформування охорони здоров'я, медичної освіти і науки; здійснює аналіз та готує обґрунтовані висновки щодо пріоритетних напрямів розвитку медсестринства, першочерговості їх фінансування, відповідності наукових, матеріально-технічних, кадрових та організаційних можливостей для їх здійснення та впровадження в практику охорони здоров'я; бере участь в опрацюванні проектів законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, розробником яких є МОЗ України, та створенні дорадчих і консультативних органів МОЗ України; співробітництво з подібними структурами міністерств інших країн сприяє обміну досвідом роботи в питаннях розвитку медсестринства; надає пропозиції щодо формування національних, державних, міжгалузевих і галузевих програм з першочергових проблем охорони здоров'я населення України; бере участь у комісійній оцінці діяльності закладів охорони здоров'я, громадських медсестринських асоціацій, рад та інших об'єднань, вищих медичних навчальних закладів та закладів післядипломної освіти I – IV рівнів акредитації та підготовці відповідних висновків; надає відповідні рекомендації міністру охорони здоров'я щодо призначення головних позаштатних спеціалістів; надає відповідні рекомендації міністру охорони здоров'я щодо нагородження і представлення до почесних звань, іменних стипендій та пенсій [2; 6].

Аналіз урядових документів засвідчує незмінність проблем у функціонуванні медсестринства та пасивність державних органів у їх вирішенні. Проте можна відзначити й низку позитивних моментів. Зокрема реалізуються заходи зі стандартизації медичної допомоги, що дозволить підвищити якість медсестринської допомоги та наблизити показники функціонування медсестринства України до європейських стандартів. На сьогодні держава заохочує молодих науковців до пошуку шляхів реформування медсестринства через надання стипендій та грантів. Розробляються плани підготовки медичних сестер, які б відповідали європейським вимогам. Україна потребує також уваги державних органів до вищої медсестринської освіти. Лише один вищий навчальний заклад в Україні готує магістрів медсестринства, тоді як у Росії підготовкою менеджерів медсестринства займаються давно і на високому науковому рівні.

Подальші дослідження в контексті реформування медсестринства дозволять вдосконалити нормативно-правову базу системи охорони здоров'я та розробити рекомендацій щодо її вдосконалення відповідно до світових стандартів.

Література:

1. Указ Президента України “Про Концепцію розвитку охорони здоров'я населення України” від 7 грудня 2000 р. № 1313/2000. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=918%2F2000>
2. Указ Президента України “Положення про Міністерство охорони здоров'я України” від 24 липня 2000 р. № 918/2000. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=918%2F2000>
3. Наказ МОЗ України “Про призначення головного позаштатного спеціаліста

по роботі з середнім молодшим персоналом” від 14 серпня 2000 р. № 231. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/doccatalog/list?currDir=93360>

4. Наказ МОЗ України “Про проведення конференції по створенню Асоціації медичних сестер України” від 23 квітня 1997 р. № 137. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/doccatalog/list?currDir=93360>

5. Наказ МОЗ України “Програма розвитку медсестринства України (2005 – 2010 рр.)” від 8 листопада 2005 р. № 585. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/doccatalog/list?currDir=93360>

6. Наказ МОЗ України “Про створення Координаційної Ради з питань розвитку медсестринства України” від 24 березня 2006 р. № 163. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/doccatalog/list?currDir=93360>

7. Матеріали II Європейської конференції по сестринському делу, июль 2000 г. // Информационный бюллетень для руководителей здравоохранения. – 2000. – № 12. – С. 1. – Режим доступа : <http://www.who.dk/document/e71868R.pdf>

8. Резолюція Асамблеї ВООЗ 36.11 36 сесії ВООЗ (1983). – Режим доступу : <http://www.who.dk/document/e71523R.pdf>

9. Резолюція Асамблеї ВООЗ 42.27 42 сесії ВООЗ (1989). – Режим доступу : <http://www.who.dk/document/e71523R.pdf>

10. Резолюція Асамблеї ВООЗ 93.1 93 сесії ВООЗ (1992). – Режим доступу : <http://www.who.dk/document/e71523R.pdf>

11. Укрепление сестринских и акушерских служб. Стратегические направления 2002 – 2008 гг. // Информационный бюллетень для руководителей здравоохранения. 2005. – № 12. – С. 2. – Режим доступа : http://www.who.int/health-services-livery/nursing/strategic_directions_ru.pdf

12. Финансирование и структура семейной медсестринской практики. Отчет о Сессии ВОЗ, Барселона, Испания, 28 – 29 апреля 2000 г. // Информационный бюллетень для руководителей здравоохранения. – 2005. – № 12. – С. 3. – Режим доступа : <http://www.euro.who.int/document/e71498.pdf>

Надійшла до редколегії 11.11.2010 р.